

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 22 (1977), No. 2, 106--111

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/139890>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1977

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.



This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Rovněž nejrůznější názorné pomůcky oživují vyučování matematice. Patří sem především čtvercové sítě, Papyho mini-computer a ve vyšších třídách (od čtvrté!) též kapesní počítače jakožto účinný prostředek k řešení problémových situací a k rozvoji aritmetického myšlení i dovedností.

Organizace experimentu

Škola, která se rozhodne participovat na CSMP, jmenuje koordinátora pro výzkum (obvykle to je jeden z inspektorů), který se zúčastní dvoutýdenní letní školy pořádané CSMP. Zde je seznámen se základními idejemi a pedagogickými metodami uplatňovanými v projektu. Na základě získaných zkušeností pak řídí *školení učitelů*, kteří budou podle EP sami vyučovat. V průběhu školního roku pomáhá koordinátor učitelům v přípravě na hodiny a koná inspekce v experimentálních tří-

dách. Další forma prověřování úspěšnosti experimentu se realizuje přes speciální testy CSMP. Rovněž učebnice, pracovní listy a sešity jsou pro experiment zajišťovány přímo z CSMP. Za zmínku zde stojí ještě *komentáře pro učitele*. Jsou velice podrobné, rozpracované až na jednotlivé vyučovací hodiny. Každá hodina je přitom rozvedena do nejmenších detailů – až k předpokládaným dialogům učitele a žáků. Jsou tam dále uvedeny seznamy potřebných pomůcek pro učitele a žáky, správná řešení úloh z příslušných pracovních listů. Komentáře obsahují též upravené programy pro slabší žáky.

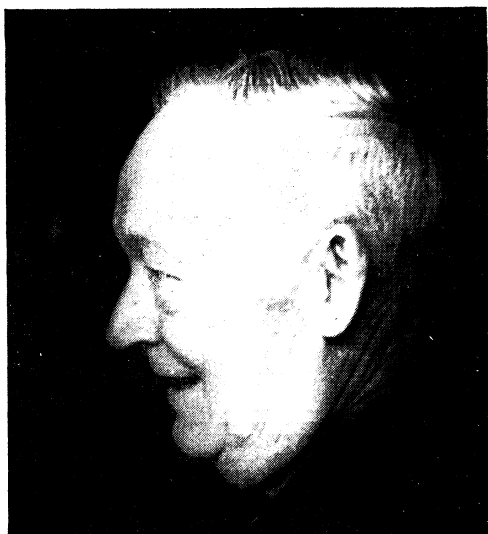
Jak již bylo řečeno, podle 1. části programu pro základní školy (1.–3. třídy) se v současné době učí asi 20 000 dětí. Část druhá – pro 4. až 6. třídu – je ve stadiu experimentálního ověřování. Mimoto se pracuje na rozšíření EP pro všech 12 tříd a na modifikaci první části EP pro mentálně zaostalé děti.

jubilea & zprávy

K NEDOŽITÝM DVAASEDMDESÁTINÁM KONRÁDA HOFMANA

Dne 23. srpna 1976 zemřel náhle KONRÁD HOFMAN. Československá fyzika tak ztratila člověka, který svým působením zasvětil celý život experimentální fyzice a výchově mladých fyziků.

Narodil se v Píchu, okr. Klatovy, 26. 11. 1904. Po studii na reálném gymnáziu v Sušici studoval velmi úspěšně na přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Po absolvování univerzity v r. 1929 nastoupil jako asistent na ČVUT v Praze. Pak působil jako středoškolský profesor na Jirsíkově gymnáziu v Českých Budějovicích a potom na reálných gymnáziích ve Zvolenu, Bánské Bystrici, Prievidze a na učitelském ústavu v Bánské Štiavnici. Po osvobození v r. 1945 se vrátil na reálné gymnázium do Č. Budějovic. Od r. 1950 pracoval jako odborný asistent na Vyšší pedagogické škole v Č. Budějovicích. Po vzniku Pedagogického institutu a Pedagogické fakulty na tomto pracovišti setrval až do r. 1973, kdy odešel do důchodu. V letech 1964–1969 zde odpovědně zastával funkci vedoucího katedry fyziky – základů průmyslové výroby.



Během tohoto působení vychoval celou řadu dobrých učitelů a výborných experimentátorů. U studentů dovedl vždy taktem a osobním přístupem na jedné straně, náročností a přísností na druhé straně vzbudit zájem o fyziku a vychovat z nich učitele, kteří se vždy snaží vycházet při výuce z experimentu jakožto základu školské fyziky.

Kromě činnosti na Pedagogické fakultě vypomáhal externí prací na fakultě strojího inženýrství při ČVUT v Praze v konzultačním středisku v Č. Budějovicích.

Publikační činnost K. Hofmana byla zaměřena na výuku fyzice. Je autorem asi dvaceti článků metodického charakteru, publikovaných zejména v časopisech *Přírodní vědy ve škole* a *Fyzika ve škole*. Pro školu mladých fyziků napsal dvě brožury a pro řešitele fyzikální olympiády čtyři témata k prostudování a navrhl značný počet příkladů. Je spoluautorem dvou vysokoškolských učebnic. Dále nelze zapomenout na řadu odpovědně provedených recenzí učebnic, skript a učebních pomůcek.

Od založení pobočky JČSMF v Č. Budějovicích byl jejím předsedou a zároveň předsedou KV FO, a to až do r. 1972. V této době byl také členem ÚV JČSMF.

Svou bohatou přednáškovou činností na půdě Jednoty, KPÚ, FO, Socialistické akademie a vlastním působením na Pedagogické fakultě měl velký vliv na učitele fyziky základních škol

a středních škol, nadané mladé studenty a širokou veřejnost.

Za svou činnost obdržel titul Zasloužilý učitel, pedagogické vyznamenání v JČSMF v r. 1972 a řadu dalších vyznamenání a čestných uznání.

Pro fyziky jižních Čech tu vznikla nenadálým odchodem Konráda Hofmana velká ztráta. Byl zde osobností v oblasti školské fyziky, neboť byl výborným pedagogem i vynikajícím experimentátorem s vyhraněným fyzikálním citem. Kromě oblasti fyziky měl široké přírodovědné znalosti, velmi cenné zkušenosti a morální vlastnosti, které vždy vzbuzovaly úctu a obdiv u mladší generace. Z velkých experimentálních zkušeností vznikla celá řada přístrojů, zařízení a originálních učebních pomůcek, které činily jeho přednášky velmi poutavými nejen pro studenty, ale i pro středoškolské profesory.

Ve vedoucích funkcích v Jednotě, fyzikální olympiádě a při vedení katedry dovedl vytvořit vždy atmosféru plnou důvěry, vzájemné úcty a přátelství, tolik potřebnou pro tvůrčí činnost. Ve svých mladších spolupracovnících zanechal takové vědomí, že se považují spíše za jeho žáky než za kolegy.

Čest jeho památce!

P. David, V. Stach

ZEMŘEL DOCENT VLADIMÍR MAHEL

Dne 8. června 1976 náhle zemřel RNDr. VLADIMÍR MAHEL, CSc., docent katedry matematiky elektrotechnické fakulty ČVUT v Praze. Zákeřná choroba přervala život znamenitého odborníka a učitele uprostřed intenzivní práce a způsobila hluboký zármutek všem, kteří ho znali.

Docent RNDr. Vladimír Mahele, CSc., se narodil 27. srpna 1924 ve Valašském Meziříčí v rodině tiskařského dělníka. Po vystudování reálného gymnázia v rodném městě roku 1943 byl až do konce války totálně nasazen jako pomocný dělník. Po válce studoval na přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze matematiku a deskriptivní geometrii a studium absolvoval roku 1948.

Ještě během studia pracoval zprvu jako výpomocný asistent u prof. Vyčichla v I. ústavu

matematiky na Vysoké škole inženýrského stavitelství ČVUT a později byl asistentem u prof. Kounovského v ústavu deskriptivní geometrie Vysoké školy strojního a elektrotechnického inženýrství ČVUT. V roce 1953 dosáhl titulu doktora přírodovědy na přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy a byl ustanoven odborným asistentem na katedře matematiky a deskriptivní geometrie fakulty strojního inženýrství ČVUT. Roku 1957 přešel na nově vytvořenou katedru matematiky a deskriptivní geometrie elektrotechnické fakulty ČVUT, kde pracoval až do své smrti. V roce 1964 dosáhl hodnosti kandidáta fyzikálně matematických věd a po habilitaci byl roku 1975 jmenován docentem pro obor matematika.

Doc. Mahel byl pro své odborné kvality a pedagogické schopnosti již po několika letech své učitelské činnosti pověřován náročnými pedagogickými úkoly. Přednášel, zastával funkci referenta deskriptivní geometrie dálkového studia elektrotechnického inženýrství a podílel se na vypracování učebních textů. Po přechodu na nově vytvořenou katedru matematiky a deskriptivní geometrie elektrotechnické fakulty byly mu svěřovány úkoly na úseku řízení výuky deskriptivní geometrie, zejména při tvorbě učebních osnov a skript. Později spolupracoval na vytváření pojetí, obsahu a učebních textů nového předmětu Lineární algebra a analytická geometrie.

Na svého vynikajícího učitele doc. Mahela vzpomínají stovky studentů, kteří poslouchali jeho živé přednášky, studovali z jeho pečlivě připravovaných skript a podrobili se jeho spravedlivé zkoušce.

Vědecká práce doc. Mahela měla široký záběr a byla zaměřena do různých oblastí geometrie. Publikoval články a referoval na domácích i zahraničních vědeckých konferencích o výsledcích své práce v algebraické, kinematické, diferenciální a kombinatorické geometrii. Předmětem jeho zájmu byla i historie kinematické geometrie v českých zemích. V letech 1972–1975 vedl fakultní vědeckovýzkumný úkol „Kombinatorická geometrie“, který byl ukončen úspěšnou oponenturou. O jeho vědecké práci se podrobně referuje v článku prof. Havlíčka v Časopise pro pěstování matematiky (1977, č. 1).

Bohatá a významná byla i společenská činnost doc. Mahela. Od svých studentských let pracoval v odborovém hnutí a jako dlouholetý funkcionář



se podstatně podílel na práci odborové organizace na elektrotechnické fakultě. Velmi mnoho úsilí a času věnoval své velké lásce — šachu. Nejen jako výborný hráč, ale hlavně jako organizátor. Byl předsedou šachového oddílu TJ Slavia VŠ Praha od jeho vzniku a zastával řadu vysokých funkcí v čs. šachovém hnutí. Za úspěšnou a obětavou činnost mu byla udělena čestná vyznamenání, mimo jiné diplom ÚV ČSTV k 25. výročí osvobození a zlatá medaile „Za zásluhy“ od mezinárodní šachové federace. Čestné uznání mu bylo uděleno i za mnohaletou úspěšnou práci lektora Socialistické akademie.

Z náčrtu činnosti doc. Mahela je vidět, kde všude bude chybět jeho znalost, zkušenost a elán, jeho osobnost. Nejvíce však ji budou postrádat ti, kterým se do srdce vepsal vlastnostmi člověka uslechtilého a ryzího charakteru. Je těžké smířit se s tím, že už nepovzbudí a nepodá ochotně pomocnou ruku v obtížích, a že ve chvílce dobré pohody nezanotuje tu svou a nepřidá pěknou anekdotu. Často si budeme připomínat jeho optimismus a radost ze života, který mu byl bohužel tak krátce vyměřen. A tak bude Vladimír Mahel stále s námi!

Josef Novák

K OSMDESÁTINÁM SENIORA ČS.
ASTRONOMŮ DR. BOHUMILA
ŠTERNBERKA

21. ledna 1977 se dožil 80 let dr. BOHUMIL ŠTERNBERK, dlouholetý ředitel Astronomického ústavu ČSAV, nositele Řádu práce.

Senior čs. astronomů se narodil v Chrudimi v rodině typografa. Po absolvování 8 semestrů Univerzity Karlovy v Praze pokračoval ve studiu dalšími 4 semestry na univerzitě v Berlíně, kde současně pracoval na hvězdárně Berlin-Babelsberg. Zde se především seznámil s tehdy moderními metodami fotometrickými, které se staly předmětem jeho doktorské disertační práce, kterou obhájil v r. 1924 na Univerzitě Karlově. Získané zkušenosti se snažil po návratu uplatnit ve své práci v Astronomickém ústavu Univerzity Karlovy v Praze a na Státní hvězdárně v Praze a v Ondřejově. V r. 1928 odchází na observatoř ve Staré Ďale (dnešní Hurbanovo) s úkolem uvést do chodu nový, na tehdejší dobu velký, 60 cm Zeissův reflektor. Tímto přístrojem mimo jiné získal jako první v Evropě velmi přesná pozorování planety Pluto a jeho práce o fotografické fotometrii komet, řešená rovněž s pomocí tohoto přístroje, je fundamentální prací v tomto oboru. Plodně se rozvíjející práce však byla přerušena válečnými událostmi. Namísto pozorování, evakuuje dr. Šternberk 60cm refraktor před zábořem Staré Ďaly maďarskými fašisty a přístroj se později stává přístrojovým základem pro observatoř na Skalnatém Plese.

Dr. Šternberk odchází znovu do Prahy, kde na Fyzikálním ústavu Univerzity Karlovy začal budovat aparaturu pro výzkum kosmického záření. Avšak i tato práce je zmařena uzavřením vysokých škol německými okupanty. Proto dr. Šternberk obrací svoji pozornost k časové službě, která jako jediná zůstala na Pražské hvězdárně. V poválečném období s kruhem svých spolupracovníků pak tuto časovou službu dovedl až na přední světovou úroveň, což bylo v r. 1975 vysoce oceněno udělením mezinárodní medaile Metrologické konvence.

Zvlášť významným obdobím jeho života jsou léta 1954—1967, kdy stál v čele Astronomického ústavu ČSAV jako jeho ředitel. Jsou to léta velkého rozvoje ústavu, ve kterých byl uveden do provozu 2 m dalekohled, jeden z největších dalekohledů v Evropě. Dr. Šternberkovi se podařilo skonsolidovat ústav a vytvořit podmínky k systematické tvůrčí práci, která vedla



k tomu, že v řadě oborů se ústav dostal na přední místo na světě. Jestliže Astronomickému ústavu ČSAV byl za zásluhy o rozvoj československé astronomie propůjčen prezidentem republiky v r. 1974 Řád práce, potom toto vysoké ocenění se vztahuje právě i na léta, kdy v čele ústavu stál dr. Šternberk a kdy byl položen základ všech dalších úspěchů ústavu.

Značné autority dosáhl dr. Šternberk i na mezinárodním poli. Na léta 1958—1964 byl zvolen místopředsedou Mezinárodní astronomické unie, čestným členem sovětské astronomicko-geodtické společnosti a členem Britské královské astronomické společnosti v Londýně.

Nemalé jsou zásluhy dr. Šternberka o popularizaci astronomie. Od založení Astronomické společnosti v r. 1917 se aktivně podílel na její činnosti. V letech 1943—1948 byl vedoucím redaktorem časopisu *Říše hvězd*. Po reorganizaci společnosti a jejím začlenění do ČSAV stal se jejím předsedou a tuto funkci vykonával až do r. 1976. V r. 1966 byl zvolen jejím čestným členem. Je spoluautorem i velké čs. populární *Astronomie I a II* z let 1948 a 1954.

Přes to, že má již plné právo na zasloužený odpočinek, je stále plný elánu a snaží se být stále

platným členem čs. astronomické obce. Až do r. 1976 vykonával funkci předsedy Čs. národního komitétu astronomického, který je mluvčím čs. astronomů na mezinárodním poli, a je stále vedoucím redaktorem čs. vědeckého časopisu *Bulletin of the Astronomical Institutes of Czechoslovakia*.

Jeho celoživotní dílo bylo oceněno i vysokými československými poctami. V r. 1965 mu bylo propůjčeno státní vyznamenání „Za zásluhy o výstavbu“, v r. 1967 mu byla udělena bronzová medaile ČSAV „Za zásluhy o vědu a lidstvo“ a u příležitosti jeho osmdesátin mu byl prezidentem republiky propůjčen Řád práce.

Miloslav Kopecký

ŠEDESÁTINY ZASLOUŽILÉHO UČITELE RNDr. PETRA BENDY

Jubilant se narodil 24. září 1916 v Koválovičích u Brna. Maturoval r. 1934 na I. státní reálce v Brně a pak studoval na přírodovědecké fakultě brněnské univerzity matematiku a deskriptivní geometrii. Studia dokončil po válečné přestávce v r. 1945. Za války vyučoval na měšťanských školách v Brně, od září 1945 pak již jako profesor na témž ústavu, kde konal svá středoškolská studia. Na brněnských středních školách působil až do r. 1961, potom přešel jako odborný asistent na vznikající katedru matematiky elektrotechnické fakulty, kde působí nepřetržitě. Vystupují tedy v životě jubilantově dvě etapy, z nichž prvá druhou dodnes příznivě ovlivňuje: získané životní zkušenosti dr. Benda uplatňuje ve své vysokoškolské práci a přitom udržuje s děním na gymnáziích živý kontakt.

Avšak vraťme se ještě k jeho první životní etapě: Již zde se projevil jeho vynikající organizační schopnosti a sklon k osvětové práci. Dr. Benda působil jako externí vedoucí Kabinetu matematiky KPÚ, člen výboru společnosti s dnešním názvem Socialistická akademie, člen redakční rady *Rozhledů* a především, a to od samého počátku, je členem krajského výboru MO (v posledních 15 letech jeho předsedou). Za tuto svou činnost obdržel řadu oficiálních pochvalných a čestných uznání od ministra školství i školských orgánů krajského i městského národního výboru.



Po odchodu na vysokou školu věnoval se dr. Benda cele potřebám konstituující se katedry matematiky brněnské elektrotechnické fakulty, především svými schopnostmi pedagogickými i organizačními. Po 15 let byl tajemníkem katedry, od zřízení funkce vedoucích učitelů ročníku tuto funkci pravidelně zastával a dosud působí aktivně v klíčových komisích proděkanů fakulty. Věnoval se dále činnosti v krajském výboru MO a ve výboru brněnské pobočky JČSMF. V r. 1967 dostalo se jeho životní činnosti vysokého společenského ocenění, když obdržel titul zasloužilého učitele. Za svou neúnavnou činnost ve prospěch fakulty obdržel několik čestných uznání a pamětních medailí VUT; též Jednota československých matematiků a fyziků udělila mu v r. 1972 čestné uznání za plnění úkolů. V r. 1973 dosáhl na Palackého univerzitě v Olomouci titulu RNDr., rigorózní práce má název *O jedné axiomatické soustavě euklidovské rovinné geometrie*, a v posledních letech převzal podíl na řešení výzkumných pedagogických úkolů.

Publikační činnost jubilatova byla ve shodě s jeho zájmy zaměřena především na problematiku pedagogickou a na problematiku elementární matematiky. V době působení na středních školách napsal řadu článků do *Matematiky ve škole*. Za stať *Pedagogické čtení o práci předmětových komisí v matematice* obdržel v r. 1958

druhou cenu na „Uherskobrodských dnech“. Je hlavním autorem *Sbírký maturitních příkladů* (SNP Praha, 1961, a dalších šest vydání v pozdějších letech), je spoluautorem vysokoškolských skript z geometrie a některých partií knihy L. Frank a kol.: *Matematika*, SNTL Praha 1973. Výsledky dosažené v rámci výzkumných pedagogických úkolů z poslední doby jsou publikovány ve dvou článcích v *Matematice ve škole*.

Jubilant je skromný člověk, neustálá činnost práce je mu nedílnou životní součástí. Pro jeho ušlechtilé osobní vlastnosti a hluboce lidský vztah k životu vůbec, k rodině i k spolupracovníkům, ho máme rádi a přejeme mu do dalších let mnoho zdraví, osobní spokojenosti i radosti z práce na poli výchovy mládeže i utváření nových forem pedagogické práce. Přejeme mu zejména hodně radosti z obou jeho vnučat a i to, aby se mohl stále těšit z těch životních drobností i koníčků, o nichž se zde nezmiňujeme.

Václav Havel



12. CELOSTÁTNÍ KONFERENCE O MATEMATICE NA VŠTEZ

Konference se konala ve dnech 6.—10. září 1976 v kolejích VŠD v Žilině a zúčastnili se jí 122 učitelé vysokých škol technických, ekonomických a zemědělských, 1 pracovník SAV,

1 pracovník ČSAZV, 2 učitelé UK v Praze, 1 učitel UK v Bratislavě, 1 učitel UP v Olomouci, 3 pracovníci výzkumných ústavů, 2 učitelé gymnázií, 1 pracovnice SNTL a 1 pracovnice SPN. Z celkového počtu 135 účastníků bylo 85 z ČSR a 50 ze SSR.

Konferenci uspořádala Komise pro matematiku na vysokých školách technických, ekonomických a zemědělských spolu s žilinskou pobočkou JSMF a katedrami matematiky VŠD v Žilině. Přípravný výbor pracoval v tomto složení: dr. L. BERGER, doc. B. BUDINSKÝ — předseda, dr. J. BUREŠOVÁ, doc. B. KOLIBIAROVÁ, doc. J. MORAVČÍK, doc. J. NAGY, dr. E. NOVÁKOVÁ, dr. S. ŠMAKAL, doc. J. ŽILINKOVÁ.

Konferenci slavnostně otevřel předseda Komise pro matematiku na VŠTEZ doc. B. Budinský, který seznámil účastníky s přípravou a zaměřením konference a představil plénu pracovní předsednictvo v tomto složení: doc. B. BUDINSKÝ — předseda, dr. L. BERGER, dr. J. BUREŠOVÁ, prof. J. FÁBERA, doc. F. HARANT, doc. O. JAROCH, doc. J. KLÁTIL, doc. B. KOLIBIAROVÁ, dr. P. MARUŠIAK, doc. J. MORAVČÍK, doc. J. NAGY, dr. E. NOVÁKOVÁ, dr. J. PERENČAJ, doc. J. PIDANY, prof. V. PLESKOT, prof. J. POLÁŠEK, doc. J. RŮŽIČKA, dr. S. ŠMAKAL, dr. S. ZÁŇ, doc. J. ŽILINKOVÁ — členové.

Jménem VŠD konferenci pozdravil člen předsednictva Středoslovenského krajského výboru KSS a rektor VŠD prof. ing. JAROSLAV JEŘÁBEK, DrSc., který také seznámil plénum se současnou strukturou a některými koncepčními záměry VŠD v Žilině. V této souvislosti zdůraznil nesporný význam matematiky v inženýrské praxi i teorii a prognostický nárůst potřeby matematických modelů v období vědeckotechnického rozvoje.

Program zasedání

Pondělí 6. září
(předsedající doc. J. Moravčík)

K problémům komunistické výchovy v matematice
akademik KAREL KUDRNA, předseda ČSAZV
Praha

Složité a problematické vědeckotechnické revoluce přináší četné problémy nejen v oblasti vědy a techniky, ale především v oblasti života samotného člověka. Velmi často zdůrazňujeme, že vysokoškolské studium a výchova studenta musí být zbaveny všech prvků formálnosti,